

Мырзакат ТЫНАЛИЕВ,
“Кыргыз Туусу”

Кыргыз Республикасынын Улуттук банкында анын төрайымынын орун басары Сүйөркул Абдыбали тегиндин жетекчилиги астында Эксперттик форумдун кезектеги отуруму болуп өттү. 25-февралда Улуттук банктын Башкармалыгынын мүчөлөрү тарабынан трансмиссиялык механизмдин пайыздык каналынын ишин күчөтүүгө багытталган акча-кредиттик саясаттын жаңы негиздерине ылайык, экономиканын утурумдук абалынын жана прогноздордун негизинде 1-марттан баштап 6,0 пайыз өлчөмүндөгү эсепке алуу ставкасын белгилөө чечими бир добуштан кабыл алынган. Форумда эксперттер Башкармалыктын бул чечими боюнча талкуу жүргүзүштү жана өз пикирлерин билдиришти.

– Өткөн жылдын аягында УБнын Башкармалыгы 2014-жылдын 1-мартынан баштап эсепке алуу ставкасынын механизмдин өзгөртүү чечимин кабыл алган, – деп билдирди УБнын Экономикалык башкармалыгынын начальниги Сейилбек Үрүстөмов форумда. – Эгерде мурда эсепке алуу ставкасынын механизми УБнын ноталарынын кирешелүүлүгүнө байланыштырылса, башкача айтканда ал иш жүзүндө рынок тарабынан аныкталса, эми ал УБнын Башкармалыгы тарабынан банктын адистери жасашкан прогноздордун анализинин натыйжасында прогноздоо жана анализдөө системасынын жардамы менен аныкталмакчы. Бул система УБ тарабынан тышкы эксперттердин жардамы менен иштелип чыккан.

Өнүккөн өлкөлөрдө комбанктар каражаттарды ала турган эсепке алуу ставкасын Борбордук банк өзгөрткөн учурда, ал дароо бизнес чөйрө коммерциялык банктардан алган каражаттар боюнча кредиттик ставкалардын өзгөрүүлөрүнө да алып келет. Биздин шарттарда банк секторунун реалдуу секторго кредиттик ставкалары дээрлик эсепке алуу ставкаларына көңүл бурбайт. Мисалы, бизде эсепке алуу ставкасы 1 пайыздан төмөн болгон, ошол эле учурда комбанктардын кредиттери боюнча ставкалар 22-25% диапазондо болгон учурлар да кездешкен. А эсепке алуу ставкасы 10%дай болсо да, комбанктардын реалдуу секторго кредиттери боюнча ставкалар ошол эле 22-25% болгон учурлар бар.

Бизде мамлекеттик баалуу кагаздар боюнча ставкалар менен эсепке алуу ставкаларынын ортосунда айрым бир байланыш бар. А андан ары комбанктардын кредиттери боюнча ставкалар менен байланыш жок болуп кетет. Бул үстөк пайыздык каналдын иштеши, кредиттердин наркы алардын реалдуу наркына жакындашы үчүн УБ акча-кредиттик саясаттын негиздерин өзгөртүүнү чечти.

УБнын максаты өзгөрүүсүз калды, ал “Улуттук банк жөнүндө” мыйзам менен белгиленген. Ошол эле учурда биз акча-кредиттик саясаттын ориентирлерин өзгөртүүдөбүз. Ал үчүн ушул жаңы аспап киргизилүүдө.

Экономикада анын абалын аныктаган эки базалык чоңдук бар. Баа жана сан. Мурда биз үчүн башкысы болуп кредиттик саясаттын аралык акча базасы саналчу. Ал – калктын колундагы акчалар жана комбанктардын эсептеринде турган накталай эмес акчалар. Ал – сан. Бул биз үчүн ориентир болчу. Азыр биз сандан баага, башкача айтканда, пайыздык ставкага ориентир жасаганга өттүк. Дал ошол пайыздык ставка акчалардын санын аныктамакчы. Биз экономикадагы акчанын санына байкоо жүргүзүүнү уланта беребиз. Бирок, индикатор катарында үстөк пайыздык ставка калмакчы.

Бул үчүн эмне кылабыз? Баарыдан мурда эсептик ставканы аныктоо механизмдин өзүн өзгөрттүк. Эгерде мурда эсептик ставка УБнын ноталарынын кирешелүүлүгүнө байланса, азыр 1-марттан баштап ал механизм болбойт.

Эсепке алуу ставкасы өзгөртүлгөндөн тышкары, анын айланасында Улуттук банктын “овернай” кредиттеринин үстөк пайыз ставкаларынын негизинде коридор түзүлмөкчү. Аны, “овернай” кредиттеринин ставкаларын сыяктуу эле, УБнын Акча-кредиттик саясат комитети аныктамакчы. “Овернай” аркылуу биз комбанктарга акча каражаттарын бир түнгө белгилүү бир үстөк пайыз менен УБга жайгаштыруу мүмкүнчүлүгүн беребиз. Азыр үстөк пайыздын ставкасы – 1 пайыз. Бул комбанктарга өздөрүнүн кардарларынын утурумдук эсептери боюнча төлөмдөргө мүмкүндүк берет. А компанияларга накталай акчаларды өздөрүндө сейфтерде

• Улуттук банкта

Азыркы чара – стратегиялык чара

эмес, комбанктардагы эсептеринде кармап турууну пайдалуу кылат. Ошондо ал акчалар экономикага иштеп баштайт. Банктардын бул аспаптан пайдалана башташканын да белгилеп коюуга болот.

“Овернай” боюнча кредиттик ставка 27-февралга карата 9 пайызды түзгөн. Мына ошентип биз төмөн жагы 1 пайыз, үстү 9 пайыз болгон, 6 пайыздык эсепке алуу ставкасын аныктадык.

Мындан тышкары 7 күндүк кредит боюнча да иштеп жатабыз. Бул комбанктарга өздөрүнүн ресурстарын ишенимдүү башкарууга жана экономиканын реалдуу секторун кредиттөөгө жумшоого мүмкүндүк берет.

Жаңы киргизилген механизм дароо иштеп кетпейт, ага эки жылдай убакыт кетиши мүмкүн. Бул үчүн тобокелчиликтер төмөндөшү зарыл, анткени үстөк пайыздык ставка – бул тобокелчиликтердин баасы. Ошондуктан экономиканы өнүктүрүү, реалдуу сектордун структурасын өзгөртүү, кемчиликтерди жоюу, конкуренцияны өнүктүрүү сыяктуу чаралардын комплекси керек. Бул иштин башталышы гана. Биз үчүн бир орунда турбай алдыга жылуу маанилүү. Ошондо эртедир-кечтир жакшы натыйжа алабыз.

Биз азыр көптөгөн өнүккөн өлкөлөрдүн борбордук банктары эсепке алуу ставкаларын аныктоодо буга чейин пайдаланышкан деңгээлге өтүүдөбүз. Башкача айтканда, акчалардын саны көрсөткүчүн баалык көрсөткүч менен алмаштырмакчыбыз.

УБнын Башкармалыгынын аталган отурумунда Экономикалык башкармалык тарабынан жасалган баяндамада өлкөдөгү маркоэкономикалык көрсөткүчтөр, акча-кредиттик саясаттын жыйынтыктары жөнүндө маалымат, ошондой эле орто мөөнөттүү мезгилге экономикалык өнүгүүнү баалоо чыгылдырылган.

Анда белгиленгендей, 2013-жылы инфляция бир маанилүү көрсөткүчтөрдүн чектеринде болгон жана 2013 – 2017-жылга акча-кредит саясатынын негизги багыттары тарабынан аныкталган ориентирге ылайык келген. Жылдын акырына карата керектөө бааларынын индексинин өсүү темптери 4,0 пайызга чейин төмөндөгөн. Ички дүң продукттын өсүүсү реалдуу көрсөткүчтөрдө 10,5 пайызды түзгөн. Ал өсүш көп жагынан “Кумтөрдөгү” өндүрүштүн калыбына келтирилишинен улам болгон. “Кумтөр” кенин иштеткен ишканаларды эсепке албаганда, ички дүң продукт 5,8 пайызга өскөн.

Инфляция боюнча көрсөткүчтөрдү алсак, жыл ичинде ал Улуттук банк өзүнүн негизги багыттарында аныктаган чектерде, башкача айтканда бир маанилүү көрсөткүчтөрдүн чектеринде болгон. Биз азыр убакыттын кандайдыр бир аралыгында эмес, жалпы жыл ичинде, же бир нече жыл аралыгында кандай болгонуна, башкача айтканда процесске көңүл бурууга тийишпиз. Бул биздин экономикалык өнөктөштөрдө да болуусун каалайт элек.

Жакынкы мезгилде да инфляциянын өсүшү күтүлөт, бирок ал бир маанилүү көрсөткүчтөрдүн чектеринде калмакчы. Өткөн жылдын аягына карата инфляция 4% болду. Алдын-ала маалыматтар боюнча, Кыргыз Республикасынын 2013-жылга төлөм балансы 143,8 миллион АКШ доллары өлчөмүндөгү оң баланс менен түзүлгөн.

Трансферттердин таза агымы 8,6 пайызга көбөйгөн жана 2 миллиард 171,1 миллион АКШ долларын түзгөн. Ошол эле учурда өсүү темптери кыскарган. 2013-жылы тышкы карыздардын көлөмү ички дүң продукттын 43 пайызы көлөмүндө болгон. Биздин прогнозуубуз боюнча, үстүбүздөгү жылы өсүү темптеринин аз болсо да оң тенденциясы сакталып калмакчы.

Азык-түлүккө бааларга келсек, өткөн жылдагы түшүмдүн жакшы болуусуна улай азыр да туруктуулук сакталууда. 2014-жылдан кийин өтө чоң болбосо да баалардын индексин жогорулашы күтүлүүдө.

АКШнын Федералдык резервдик системасынын өткөн жылдан баштап накталай акчалардын көлөмүн азайтуу боюнча чечими бир катар ири өлкөлөрдө да, айталы, Бразилияда, Түркияда, Индияда, Россияда, алмашуу курсуна басым көрсөтө баштаган. Ал быйыл да улантылат. Анан тышкары, капиталдардын өнүккөн өлкөлөрдүн рынокторуна багытталышы башталды.

Кошуна Казакстан, алардан капиталдын кетүүсү жүрүп жатканын, өзүнүн утурумдук төлөм балансынын абалын эсепке алуу менен, беш жыл мурдагыдай эле бир жолку кескин, күтүүсүз девальвация жасады. Бул сомдун алмашуу курсуна да кескин таасирин тийгизди.

Ички дүң продукттын ажырымы 2014–2015-жылдары оң зонада калмакчы. Бирок, анын мааниси аз болмокчу. Бул баалык кырдаалга белгилүү бир басым боло тургандыгын көрсөтүп турат.

Экономикалык өсүү темптери да бул аралыкта төмөндөмөкчү. Эгерде экономикада олуттуу структуралык өзгөрүүлөр болуп өтпөсө, ички дүң продукттын өсүү темптери 4 пайыздан 6 пайызга чейин болмокчу. Инфляцияга таасир берүүчү негизги факторлор болуп азык-түлүк продуктыларына баалар саналмакчы.

Мына ушундай экономиканын учурдагы абалына анализдин жана прогноздордун натыйжасында УБнын Башкармалыгы тарабынан 1-марттан баштап 6,0 пайыз өлчөмүндө эсепке алуу ставкасын белгилөө чечими кабыл алынган. Бул инфляцияны биз болжолгон ориентирлердин чектеринде

кармап турууга мүмкүндүк бермекчи.

Мындай чечимдер эми кварталына бир жолудан жаңыртылган прогноздун жана экономикада болуп жаткандардын анализинин негизинде Башкармалыктын чечими менен кабыл алынмакчы.

Бул биздин мындай биринчи чечимибиз. Биз үстөк пайыздык канал иштеп кетүүсүн каалайбыз. Ал бир нече жылга созулушу да мүмкүн. Мында эсепке алуу ставкасы ар айда аныкталат, бирок прогноз ар кварталда жүргүзүлөт. Эгерде экономикада олуттуу эч нерсе болуп өтпөсө, ставка өзгөртүүсүз калтырылат. Эсепке алуу ставкасы башка макроэкономикалык көрсөткүчтөргө таасир этет.

Бизде бир нече моделдештирүү бар, алар монетардык секторду, тышкы секторду жана реалдуу секторду, инфляцияны, ИДПда эмне болоорун көрсөтөт.

“Овернай” боюнча 17-февралда биз киргизгенден 26-февралга чейин жалпысынан 790 миллион сом пайдаланылды. Мыйзам боюнча биз комбанктардын үстөк пайыз ставкаларына кийлигише албайбыз. Биз бул ставкаларга рыноктук ыкмалар – акча-кредиттик аспаптар менен таасир этишибиз керек. Биз азыр ошону жасап жатабыз.

– Биз муну менен мурдагы механизмдерди алып салбайбыз, болгону кошумча каналды киргизип жатабыз, – дейт УБнын төрайымынын орун басары Сүйөркул Абдыбали тегин. – Муну менен биз каналды кеңейтүүдөбүз.

Мурда биз эсепке алуу ставкасын ориентир катары жарыялачу эмеспиз, эми муну жарыялоо менен

башка бардык аспаптарды буга түргүп жатабыз. Мурда биз акча базасынын көлөмүнө карачубуз, ал аз болсо, көбөйтчүбүз, көп болсо, азайтубуз. А рынокко канча көлөмдөгү акча керектигин билчү эмеспиз. Эми сандык параметр менен эмес, баалык параметр менен иштесек, бул тезирээк натыйжага алып келмекчи. Азыр биз акчанын баасына карайбыз. Эгерде экономикага акча керек болсо, акчанын баасы өсөт, кериги жок болсо азаят. Ошентип акчанын көлөмү экинчи планга жылат. Мурда аукциондо аныкталган пайыз эсепке алуу ставкасы болуп калчу.

Эң башкысы – мурда бизде банктар аралык рынок түшүнүксүз болчу, биз бул аспапты киргизүү менен аны өзгөртөбүз. Эми аны менен алмашуу курсундагы термелүүлөрдүн ортосунда байланыш пайда болууга тийиш. Башка өлкөлөрдүн тажрыйбасы мына ушуну көрсөтүп турат. Биз эсепке алуу ставкасын көрсөтүү менен инфляция менен девальвацияга жана комбанктардын аракеттерине таасир этебиз.

– Эсепке алуу ставкасы банктар аралык ставка белгиленген коридордун алкактарында болушу үчүн иштейт, – дейт УБнын Акча-кредиттик операциялар башкармалыгынын начальниги Раушан Сейткасымова. – Банктар аралык ставка деген эмне? Бул калк үчүн ставка, алар кредит алышкан жана депозитке коюшкан ставкалар.

А биз киргизген ставка биздин комбанктар үчүн ориентир болмокчу. Алар эсепке алуу ставкасына жакын ставкалар менен акча алышат, бири-биринен ала алышпаса, УБдан алышат. Узак мөөнөттүү ликвидүүлүк пайда болсо, узак мөөнөттүү кредиттөө, үстөк пайыз ставкаларын төмөндөтүү мүмкүнчүлүгү жаралат. Себеби, азыркы ставкаларда аныкталбагандык тобокелчилиги бар.

Бул иш УБ тарабынан азыр эле башталган жок, байкасаңыздар акыркы 2-3 жылда банк секторунда да, микрофинансы секторунда да кредиттердин пайыздык ставкалары азайган. Башкача айтканда, УБ акыркы 2-3 жылда бул багытта ырааттуу иш жүргүзгөн. Микрофинансы секторунда мурда ставкалар 70 пайызга чейин жетсе, азыр орточо 30 пайыз. Банк секторунда да кыскарууда.

Азыркы иш – мурда жасаган иштин кийинки этабы, акчаны башкаруунун илимий методу.

Форумда эксперттер Улуттук банктын чечими боюнча өз пикирлерин айтышты жана жалпысынан аны жактырышты.

